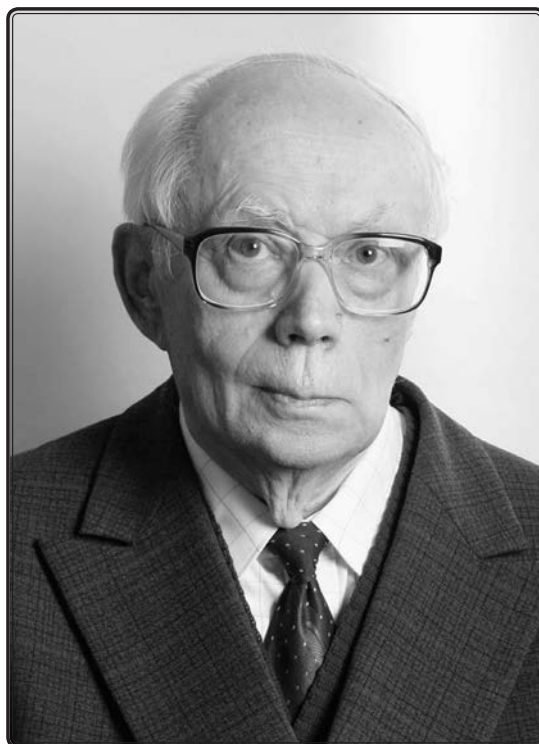

ІВАН МАТВІЯС

(01.05.1925 – 21.12.2017)

21 грудня 2017 року навіки спочив відомий український мовознавець, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, доктор філологічних наук, професор Іван Григорович Матвіяс.

Іван Григорович народився 1 травня 1925 року в прикарпатському селі Карів Рава-Руського району на Львівщині в родині лісника. У 1944 році закінчив гімназію в м. Белз (тепер — Польща), у 1950-му — філологічний факультет Львівського університету. Упродовж 1951—1954 років навчався в аспірантурі Інституту мовознавства імені О. О. Потебні, де його науковим керівником був академік Л. Булаховський. У 1954 році І. Матвіяс успішно захистив кандидатську дисертацію на тему «Синтаксис займенників в українській мові». Протягом 1954—1955 років молодий

учений викладав українську мову в Дрогобицькому педагогічному інституті.

У 1955 році Іван Григорович почав працювати в Академії наук України: спочатку в Інституті мовознавства імені О. О. Потебні, а з 1991 року — в Інституті української мови.

У 1962 році вчений опублікував монографію «Синтаксис займенників в українській мові», у якій проаналізував категорію слів з особливою семантико-граматичною природою. На матеріалах художньої літератури та публіцистики від часів І. Котляревського до другої половини ХХ ст., а також фольклорних текстів автор показав, що займенник з граматичного погляду є найстрокатішою частиною мови. Ця монографія І. Матвіяса стала одним із класичних творів української граматики.

Того самого року вчений видав «Курс сучасної української літературної мови. Морфологія», призначений для студентів-заочників філологічних факультетів. У посібнику поєдналися системний виклад теорії про самостійні й службові частини мови з багатим ілюстративним матеріалом та історичними коментарями.

7 квітня 1969 року І. Матвіяс блискуче захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук, а 1979 року опублікував монографію «Іменник в українській мові». Граматичні категорії іменника вперше висвітлено на широкому тлі народних говорів, показано варіантність тенденцій творення літературної норми.

Іван Григорович досліджував проблему українського діалектогенезу, формування сучасної української літературної мови, її варіантність, функціонування діалектизмів у творах художньої літератури, зокрема, таких письменників, як Г. Квітка-Основ'яненко, Т. Шевченко, П. Куліш, С. Руданський, Ю. Федькович, І. Нечуй-Левицький, М. Коцюбинський, Б. Грінченко, І. Франко, Леся Українка, В. Стефаник, У. Кравченко та ін.

У монографії І. Матвіяса «Українська мова і її говори» (1990) охарактеризовано форми вияву української загальнонародної мови — літературна мова і народні говори, описано походження української мови, визначено територіальні й соціальні діалекти в Україні, розглянуто питання діалектного членування, викладено історію та з'ясовано характер українських наріч і говорів, показано зв'язок народних говорів з літературною мовою давньоруського і староукраїнського періодів, описано стосунки народних говорів до нової української літературної мови.

Свою наступну монографію «Варіанти української літературної мови» (1998) вчений присвятив розглядові варіантів, якими характеризувалась українська літературна мова

протягом її складної історії. У Київській Русі визначаються церковнослов'янська і давньоруська літературна мова на народній основі, у староукраїнській літературній мові виокремлюються слов'яноноруська, проста і народнорозмовна мови. У новій українській літературній мові в XIX і XX ст. вирізняються східноукраїнський і західноукраїнський варіанти, у межах яких виділяються ще діалектно-територіальні відмінності.

Без імені І. Матвіяса неможливо уявити українську лінгвогеографію. Багато років він разом із колективом одностудійців присвятив створенню фундаментальної і новаторської праці — «Атласу української мови» в трьох томах (т. 1, 1984; т. 2, 1988, т. 3, 2001). Численні карти, розміщені в цьому виданні, окреслюють межі поширення звукових, граматичних і лексичних явищ на всій українській етномовній території. Свій практичний досвід учений синтезував в інструкціях для складання карт і коментарів до Атласу, які не втратили актуальності навіть після появи комп'ютерних технологій. Іван Григорович уклав понад 130 карт, був автором передмови до першого тому Атласу, співавтором і відповідальним редактором першого і третього томів, головою редколегії другого тому. Подвижницька праця колективу діалектологів отримала високу оцінку наукової спільноти та удостоєна Державної премії в галузі науки і техніки (2006).

Іван Григорович Матвіяс здобув заслужену славу як патріарх нашої діалектології, визнаний фахівець з історії української літературної мови. Його цінували й поважали колеги за мудрість, відданість улюбленій справі, високий професіоналізм.

Висловлюємо щирі співчуття рідним і близьким покійного.

*Колектив ІМФЕ ім. М. Т. Рильського
НАН України*